

KOVÁCS TAMÁS

A Nemzeti Számonkérő Különítmény

Az 1944. október 15-i katasztrofálisan előkészített és kivitelezett kiugrási kísérlet után október 15–16-án a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskezes Párt–Hungarista Mozgalom a Nagynémet Birodalom támogatásával átvette a hatalmat.¹ Az új magyar kormány koalíciós volt, Szálasi pártján kívül még több más szélsőjobboldali párt is bekerült az ország vezetésébe. Így például a Pálffy Fidél nevével fémjelzett Nemzetiszocialista Párt, de még a korábbi kormánypártnak, a Magyar Élet Pártjának szélsőjobboldala is; Reményi-Schneller Lajos is megtartotta tárcáját. Újra pozícióhoz jutott Endre László és Baky László. Előbbiből a hadműveleti területek kormánybiztosa, utóbbiból a tényleges hatalommal nem bíró Nemzetbiztonsági Iroda vezetője lett. Edmund Veesenmayer²

¹ A háborúból való kiugrás sikertelenségének számos oka volt. Mindenekelőtt a szervezés és a titoktartás teljes hiánya, valamint az, hogy Horthy egyszerűen nem volt tisztában a tisztikar többségének erős németbarátságával, szovjetellenes, antibolsevista attitűdjével. A témáról részletesen lásd BOKOR Péter: *Végjáték a Duna mentén*. RTV–Minerva–Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982; RANKI György: *1944. március 19*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978; VÍGH Károly: *Ugrás a sötétbe*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984.; ROZSNYÓI Ágnes: *A Szálasi-puccs*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. A monográfiák mellett LAKATOS Géza: *Ahogy én láttam*. Európa–História, 1992; NAGYBACZONI NAGY Vilmos: *Végzetes esztendő*. Gondolat, Budapest, 1986; KÁDÁR Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978. című memoárok is képet adnak a nyilas puccsról. Az úgynevezett ötödikhadoszlop-elmélet különösen Nagybaczoni visszaemlékezésében és MESTER Miklós: *A magyar háborús felelősség és a magyar ellenállás igaz története* című – még publikálatlan – kéziratában domborodik ki a legjobban (MTA Könyvtára, Kézirattár, MS 10784/33.). Hasonló érdekes adalékokkal szolgál a nyilas puccsról – különösen Nádás [Nadler] Lajos (Pécs, 1902–Cleveland, 1968) szerepéről, aki a különböző tárgyalások szinte állandó résztvevője volt (korábban vezérkari ezredes, Vörös János vezérkari főnök egyik legközvetlenebb munkatársa), a Varga Istvánnal készített interjú, amelynek gépelt változata megtalálható: Országos Széchényi Könyvtár. Történelmi Interjúk Tára (OSZK TIT) DA/014 43.

² Edmund Veesenmayer (Bad Kissingen, 1904–Darmstadt, 1977) eredeti végzettsége közgazdász, 1944-re azonban már tapasztalt náci diplomata volt. 1932 óta tagja az NSDAP-nak. Több európai országban telje-

a Nagynémet Birodalom teljhatalmú budapesti követe nemcsak hogy segítette a hatalomátvételt és a követségen helyet adott a koalíciós tárgyalások zavartalan lebonyolításához, de egyben megfogalmazta a német „kéréseket” is.³ Ezek a minden korábbinál „fokozottabb” háborús részvételre és a „zsidókérdés végső megoldására”, pontosabban annak „befejezésére” irányultak.

A nyilasoknak azonban nemcsak a külső, hanem a belső ellenséggel is meg kellett küzdeniük. A háborúban kimerült, a győzelemben nem hívő emberek tömege nem lelkesedett a végsőig való kitartásért. Ráadásul a nyilas hatalomátvétel megosztotta közvéleményt. Az emberek a nyilasokat „zöldinges kommunistáknak”, illetve „zöldinges bolsevikoknak” tartották, akik az ország gazdasági-társadalmi problémáit hasonló radikalizmussal akarták megoldani, mint a bolsevikok a Szovjetunióban. A nyilasok támogatottsága, amint a választás eredményei is igazolták, 1939-ben volt a legnagyobb, 1944-re azonban társadalmi bázisuk alaposan megfogyatkozott; főleg a városi lumpen elemekből álltak mellettük, kiegészülve bizonyos értelmiségi, katonai, csendőrségi és rendőri körökkel.

A katonák azért is álltak a nyilasok mellé, mert mindennél és mindenkinél jobban félték a Szovjetuniótól és általában a kommunistáktól. Hittek, hogy a háború után nem hogy hátrányuk, hanem előnyük származik a „bolsevizmus elleni” harcból. Hindy Iván,⁴ az I. hadtest és Budapest parancsnoka erről így vallott 1945-ben: „A kommunizmus az én szememben és elképzelésemben csak a rablást, a gyilkosságot, és mindenekfelett a teljes vallástalanságot és ezen túlmenően az erkölcsi fertőt jelentette.”⁵ Hindy mindemellett égett a vágytól, hogy végre csapattiszt lehessen és harcolhasson.

A nyilasokat a csendőrség berkeiben is sokan támogatták. Mivel a csendőrök – hasonlóan a katonákhoz – nem politikálhattak, így elméletileg senki sem vállalhatta nyíltan nyilas érzelmeit. Ugyanakkor tudni

---

sített szolgálatot, mielőtt 1944. március 19-én Magyarországra irányították volna. Rangja ekkor SS-Brigadeführer (vezérőrnagy). A háború után 1949-ben a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék 20 év börtönrre ítélte. 1952-ben büntetését felére csökkentették, majd 1954-ben szabadlábra helyezték.

³ BOKOR Péter: i. m. 11–22., 182–202.

⁴ Hindy Ivánnak (Budapest, 1890–Budapest, 1946) a németekhez, illetve a nyilasokhoz való viszonya kérdéses. Ungváry Krisztián álláspontja szerint Hindy nem volt nyilas érzelmű (részletesen lásd UNGVÁRY Krisztián: *Budapest ostroma*. Corvina Kiadó, Budapest, 2001. 83–84.), míg Kádár Gyula emlékiratában többször utal arra, hogy megítélése szerint Hindy született nyilas és németbérenc volt. Hindyt a népbírószám halálra ítélte és kivégeztette.

⁵ Hadtörténeti Levéltár Mikrofilm 1068, Vizsgálati dosszié Hindy Iván ügyében

lehetett a felső vezetésen, vagy akár egy kisebb parancsnokság keretein belül is, hogy ki milyen beállítottságú. A VKF-2 illetékes D alosztálya már az 1930-as évek végétől jelezte, hogy mind Szálasi Ferenc, mind pártja roppant népszerűségnek örvend a fegyveres testületek kötelékében, különösen a fiatal tisztek, valamint a Ludovika oktatói és tisztjelöltjei között.⁶ Másfelől a nyilas pártközpontban pontosan nyilvántartották a szimpatizánsokat, nekik találták ki a titkos párttagság intézményét. Emellett az ország belső rendjének fenntartásában a nyilas kormány alatt is kulcsszerephez jutó belügyminisztérium új vezetője, Szálasi régi harcostársa, Vajna Gábor, mint egykori hivatásos katonája és országgyűlési képviselő,⁷ jól ismerte a hadsereg és a rendészeti szervek vezetőinek politikai nézeteit, pontosan tudta, kikre lehet számítani és kikre nem.

A Nemzeti Számonkérő Különítmény létrejötte

Már a puccs éjszakáján felvetődött a gondolat, sőt Szálasi írásba is adta, hogy a közbiztonsággal foglalkozó szerveket is teljes mértékben át kell alakítani. Ebben a memorandumban szó esett például az Államvédelmi Központ teljes átszervezéséről⁸ és teljes alárendeléséről a nyilas pártnak és érdekeinek. Felvetődött az az elképzelés is, hogy tapasztalt csendőrökből létre kellene hozni egy külön alakulatot, melynek fő feladata a rendszer (értsd: a hungarista állam) ellenségeinek felderítése és le tartóztatása, tekintet nélkül arra, civilek-e vagy katonák.⁹ Az idő rövidsége miatt a rendőrség és a csendőrség teljes átszervezésére nem került sor a nyilas érában.¹⁰ A rendőrség esetében ezt még a szervezeten belüli ellenállás is akadályozta. A nyilasok sosem bíztak meg igazán a rend-

⁶ Részletesen lásd HETÉS Tibor–MORVA Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919–1938*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968.

⁷ Vajna Gábor (Kézdivásárhely, 1895–Budapest, 1946) 1924-ig hivatásos tisztként a honvédségben szolgált, őrnagyként szerelt le. Ezt követően a balatonfűzfői lőporgyár igazgatója volt. Az 1930-as években kapcsolódott be a politikába. Kezdetül Szálasi híve, 1939-től országgyűlési képviselő, majd a nyilas hatalomátvétel után belügyminiszter. A háború után a népbíró, majd a népbírók országos tanácsa is halálra ítélte.

⁸ Ebből csak annyi valósult meg, hogy Orendy Norbert csendőrezredes október végén engedélyt kapott, hogy az ÁVK nyomozó részleg munkájának irányítását átvegye. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban ÁBTL) V-145705. Orendy rendőrség előtt tett vallomása. 13.

⁹ ÁBTL V-130792. 13–14.

¹⁰ Uo.

örökben és a rendőrségben. A bizalmatlanság fő oka többek közt az volt, hogy korábban a nyilas párttagok közül nem egynek volt dolga velük különböző köztörvényes bűncselekmények kapcsán. Komoly problémát jelentett az is, hogy a rendőrségen, a csendőrségen, illetve a honvédség keretein belül működő tábori biztonsági szolgálat mellett a közrend fenntartásába és a nyomozásokba a nyilas pártszolgálatosok és a Fegyveres Nemzetiszolgálat (FNSZ)¹¹ tagjai is bekapcsolódtak.

Ezek a szervek – a hagyományoknak megfelelően – egymással is riválizáltak. November végén Szálasi utasítására az FNSZ-t a belügyminisztérium alá rendelték, így Ládai István csendőrezredes, belügyminisztériumi államtitkárnak közvetlen ismeretei voltak tevékenységükről.¹² Az ő javaslata volt az is, hogy a régi, nyilas párttag vezetők helyébe csendőröket állítsanak, mert a pártszolgálatosok teljesen alkalmatlanok voltak a rájuk bízott feladat ellátására.¹³ A helyzetet bonyolította, hogy az egyes szervek hatáskörét nem rendezték. A katonatisztek és a csendőrök lenézték és prolinak minősítették a nyilas pártszolgálatosokat. Emiatt több összeütközés is történt, és külön rendeletben kellett rögzíteni, hogy a különböző szervek tagjai kölcsönösen tiszteljék egymást.¹⁴

A zavaros viszonyokat jelzi az is, hogy a Nemzeti Számonkérő Különítmény többféle elnevezése is előfordult mind a korabeli dokumentumokban, mind a háború utáni visszaemlékezésekben: Nemzeti Számonkérő Szervezet, Nemzeti Számonkérés Szervezete vagy Nemzeti Számonkérő Különítmény, de sokan csak Számonkérőként említették az osztag tagjait. Dolgozatomban a Nemzeti Számonkérő Különítmény (a korabeli rövidítés szerint NSZK) formát használom, megkülönböztetve a belügyminisztérium illetékes alosztályától, a Nemzeti Számon-

¹¹ A Fegyveres Nemzetiszolgálatot a 4190/1944. sz. ME állította fel. A rendelet értelmében az FNSZ feladata volt a Nemzetvezető személye körüli biztonsági teendők ellátása, a hungarizmus céljai megvalósításának elősegítése és a karhatalmi alakulatok támogatása is. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) K-775. 6. csomó. XVIII. kútfő. 30. – 1945-ben a FNSZ-nek a rendőrséggel és a német rendészeti és biztonsági szervezetekkel is együtt kellett működnie. Feladatuk a magyar katonaszökevények üldözése, az államellenes szervezkedések felderítése, a magyar lakosság figyelése és egyben támogatása volt a német szervezetnek. (MOL K-775. 6. csomó. XVIII. kútfő. 306.)

¹² ÁBTL V-130792. 14.

¹³ ÁBTL V-130792. Ilyen, a Fegyveres Nemzetiszolgálathoz irányított csendőrtiszt volt Ághy Asbóth Zoltán csendőrezredes is, aki azonban hamar rájött, hogy a Fegyveres Nemzetiszolgálattól sosem lesz valódi, használható karhatalmi erő. (Uo. V-47834. 21.) A Varga-interjúból kiderül, hogy a Fegyveres Nemzetiszolgálat tagjai korábban semmilyen katonai kiképzésben nem részesültek. (OSZK TIT DA/014. 48–49.)

¹⁴ Ilyen incidens olvasható a Varga-interjújában (OSZK TIT DA/014. 48–49.); 203400/1944 NYKP pártiszolgálat együttműködése az állami közbiztonsági szervekkel. (MOL K-775. 4. csomó. VII. tétel.)

kérés Szervezetétől. Nem keverendő ide a nyilas éra alatt működő Nemzeti Számonkérő Szék sem. Ez speciális, a nyilasok által felállított bíróság volt, amelynek fő feladata a korábbi kormányok „bűneinek” kivizsgálása és a „felelősök” szigorú megbüntetése, de hatáskörébe tartoztak a nyilas párttagok különböző ügyei is.¹⁵ Ennek a bíróságnak dr. Pethő Tibor kúriai bíró volt a vezetője.

Ládayék tehát több szinten is ellenőrizték az úgynevezett politikai nyomozásokat. Vajna vezetésével többször tartottak úgynevezett közbiztonsági értekezletet a belügyminisztériumban a csendőrség és a rendőrség kerületi parancsnokainak.¹⁶ Ezeken az értekezleteken beszélték meg a fontosabb nyomozások állását, a kiürítéssel, valamint az esetleges szabálytalanságokkal, visszaélésekkel kapcsolatos ügyeket is.¹⁷ Ezek mellett Láday heti jelentéseket készített közvetlenül Szálasinak, melyekből egy másolatot kapott a tábori biztonsági szolgálat vezetője is. A nyilasokra vonatkozó kompromittáló esetekről külön jelentésben számolt be a nemzetvezetőnek az államtitkár.¹⁸

Láday maga is közvetlen szerepet vállalt egyes nagyobb súlyú ügyek intézésben. Kudar Lajos csendőrezredes, az Államvédelmi Központ akkori vezetője¹⁹ 1944 október végén és november elején többször is járt nála és jelezte, hogy több magas rangú katonatisztet, aktív és egykori politikust tartóztattak le.²⁰ Láday ugyan – vallomása szerint – ezekben nem folyt bele, mivel a letartóztatások minisztertanácsi hozzájárulással történtek, ám mégis azt állítja: „Én csupán Vörös János és Ujszászy vezérőrnagy letartóztatására vonatkozóan intézkedtem.”²¹ Tehát nemcsak tudott a letartóztatásokról, hanem maga is tett javaslatot az őrizetbe veendőkhöz személyére.

¹⁵ Hollós Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF/2*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. 401.

¹⁶ ÁBTL V-130792. 14.

¹⁷ Ezek az ügyek elsősorban a garázdálkodó nyilas csapatok elleni eljárások lehettek. Erre példa, hogy Radó utolsó szó jogán elmondott beszédében védekezésül elmondta: ő és az alá rendelt Számonkérők Pápan a fosztogató nyilasok ellen is nyomoztak. (ÁBTL A-1115. 45.)

¹⁸ ÁBTL V-1310792. 15.

¹⁹ Az ÁVK parancsnoka Ujszászy István vezérőrnagy volt, akit azonban az SD, a német hadsereg biztonsági szolgálata 1944. április 17-én letartóztatott. A még működő ÁVK-t ezután Kudar Lajos vezette. December 4-én a Gestapo őrizetbe vette az ÁVK két munkatársát: Korondy Béla és Nyerges Pál csendőrszázadosokat. Másnap letartóztatták Kudar Lajost is, aki ekkor már aktívan együttműködött az ellenállási mozgalmakkal. Korondy 1945. január 4-én megszökött a fogságból, míg Nyergest és Kudart a németek agyonlőtték pár nappal Buda eleste előtt. Kudart 1945 elején az NSZK is le akarta tartóztatni, mivel német- és nyilasellenes tevékenységet fejtett ki. (ÁBTL VII/20-a. 76.)

²⁰ ÁBTL V-1310792. 14.

²¹ ÁBTL V-1310792. 14.

A belügyminisztérium VII/d alosztályaként²² működő Nemzeti Számonkérő Szervezet létrehozását, amint az a háború utáni népbírószági és népügyészszégi vallomásokból kiderül, Szálasi rendelte el 1944. november 1-jén.²³ Többen is – megítélésem szerint tévesen – úgy vélték, hogy a szervezetet hivatalosan akkor alakították meg. Vélelmezhetően keverik az NSZK-t és a Belügyminisztérium D alosztályát, amelyek elnevezése kétségtelenül hasonló, sőt bizonyos források szerint azonos.²⁴

Vitathatatlan ugyan, hogy Orendy november első napjaiban kapta meg a parancsot a különítmény létrehozására.

Az első szervezeti sémát és egyéb kapcsolódó tervezeteket Orendy napok alatt elkészítette és benyújtotta feletteseinek. Láday és Vajna azonban pár nap múlva visszaadta átdolgozásra, mondván, hogy nem elég nagy szervezettel számolt. Orendy átformálta tervét, amelyet így már a nyilas felső vezetés is elfogadott. E szerint a szervezet Ládayn és Vajnán keresztül a nemzetvezetőhöz kapcsolódott. De facto november első felében jött létre az új szervezet. Tagjai közé Orendy – Ferenczy László szavaival élve – „jobboldali szempontból kifogásolhatatlan embereket válogatott össze”.²⁵

De jure a 30782/res. XX-1944 sz. rendelet hozta létre a Nemzeti Számonkérő Különítményt 1944. november 20-án. A rendelkezés azonban jogilag nem volt megalapozott, ezért az akkor már Sopronban székelő Budinszky László igazságügy-miniszter hozzáfogott ennek elvégzésébe. Erről 1945. február 15-én a következőket írta: „...a nemzeti számonkérő testület létesítésére és működésére is törvényes alapot kívánok teremteni.”²⁶ Ennek megfelelően új rendelettervezet készült az NSZK-ról. A rendelet alapját a honvédelemről szóló 1939. évi II. tc. 141. §-ának 2. bekezdésére alapozták, ami a kivételes hatalom körében felhatalmazta a minisztériumot, hogy bizonyos, a törvényhozás körébe tartozó kérdéseket rendeleti úton megvalósítson. A rendelet 2. §-a pontosan szabályozta az NSZK feladatait:

²² A BM VII., közbiztonsági osztálya 1920 óta az államrendészet központja volt. Az osztály élén mindig magas – általában ezredesi – rangú csendőrtiszt állt. A nyilas puccs után az ország egyik legtapasztaltabb csendőrtisztje, Hajnácskőy László csendőrezredes került az osztály élére. Hajnácskőy két hetente jelentett Vajnának és Ládaynak. Orendyvel rendszeresen és kölcsönösen tájékoztatták egymást a különböző nyomozások állásáról. A VII. osztályra futottak be a honvédelmi miniszter által elrendelt razziák eredményei éppúgy, mint a kül- és belföldi híryanagy. (ÁBTL V-146147. Vajna Gábor vallomása.)

²³ MOL K-775. 1. csomó 235.

²⁴ Vö. SZAKÁLY Sándor: *A Magyar Tábort Csendőrség Története 1938–1945*. Ister, Budapest, 2000. 103.; SZITA Szabolcs: *A Gestapo Magyarországon*. Korona Kiadó, Budapest, 2002. 257.

²⁵ ÁBTL A-1115. Ferenczy László csendőr-alezredes vallomása 1945-ben.

²⁶ MOL K-775. 1. csomó. 247.

- „1. a) hungarizmus céljai megvalósítását veszélyeztető jelenségek figyelemmel kísérése
- b) az állam és a közösségellenes bűncselekmények felderítésében való közreműködés.”²⁷

A rendelet a továbbiakban kimondta: „az (1) bekezdésben meghatározott feladatokban mind polgári, mind katonai személyekkel szemben eljárhat”; valamint hogy illetékessége az ország egész területére kiterjed.²⁸ Az 1945-ös rendelet finomította a kinevezési procedúrát is. E szerint az NSZK parancsnokára és helyettesére a honvédelmi miniszter a belügyminiszterrel egyetértve tesz javaslatot a Nemzetvezetőnek, aki végső soron kinevezi az NSZK vezetőit.²⁹ Az NSZK parancsnokát csapatparancsnoki jogkörrel is felruházták.³⁰ Ez is igazolja, hogy a szervezet mérete és feladatköre széles volt. A csapatparancsnoki hatáskör hadbíráskodási joggal is járt, vagyis a különítmény parancsnoka önállóan is elrendelhetett túszedést és felkoncolást. Azt azonban meg sem említették, hogy a rendőrség és a csendőrség főfelügyelőjének bárminemű beleszólása lenne a szervezet működésébe.³¹

Az 1945-ös rendelet előkészítése folyamán két vitás kérdés merült fel. Az egyik, hogy polgári tisztviselők is lehessenek-e Számonkérők. Ezt a lehetőséget végül elvették.

A másik rendeletervezet 4. §. 3. szakaszában foglaltak szerint a tagokat – beosztástól és rendfokozattól függetlenül – havi 50 pengő úgynevezett Sz[ámon] K[érő] pótdíj illeti meg.³² Ezt a szakaszt – még a rendelet előkészítése folyamán – Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes végül egyszerűen kihúzta a tervezetből.³³ A pótdíj szabályozására a pénzügyminisztérium tett egy ésszerű javaslatot. Egyrészt a pótdíj differenciált legyen, tehát függjön a beosztástól és a rendfokozattól. Másrészt azt az NSZK költségvetése szabályozza, így az esetleges változtatás nem igényel külön kormányrendeletet.³⁴

²⁷ MOL K-775. 1. csomó. 231.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ A honvédségnél általában a zászlóalj vagy az azoknál magasabb egységek vezetői rendelkeztek parancsnoki jogkörrel.

³¹ A posztot 1944. november 1-jei hatállyal Finta József (Káptalanvizs, 1889–Sopron, 1968) töltötte be. Háború utáni perében Finta élesen tagadta, hogy neki bármilyen beleszólása lett volna a NSZK működésébe, mivel posztja szemléltető állás volt. Feladata a csendőrség és a rendőrség militarizálása lett volna. (ÁBTL V-98687. 42. Finta József vallomása 1958-ban. 42.)

³² MOL K-775. 1. csomó. 235.

³³ MOL K-775. 1. csomó. 241.

³⁴ MOL K-775. 1. csomó. 248.

A második, végleges rendeletet a Számonkérőkről 1945 februárjában hivatalosan is kihirdették.³⁵

További kérdés a különítménnyel kapcsolatban, hogy pontosan mekkora létszámmal működött. Erre vonatkozóan nincsenek pontos adatok, névsorok is csak töredékesen maradtak fenn.³⁶ Bizonyos ellátmányok mennyisége alapján mégis következtethetünk a létszámrá. Például az 56731/VI-a. 1945 sz. BM. rendelet alapján leveles dohányt lehetett igényelni. Ennek alapján az NSZK létszámát a parancsnoki törzs 21 főtisztben és 270 fő legénységben adta meg, mondván, valamennyi Számonkérő csendőr, és mind dohányzik, tehát mindannyian kérnek dohányt.³⁷ Ugyanakkor az előbbi rendeletre adott válasszal egy napon az NSZK gazdasági hivatala egy vaj- és sajtkiutalási kérelem kapcsán már csak 21 tisztben és 240 főnyi legénységben adja meg a szervezet létszámát.³⁸

Egy nappal e jelentések után egy harmadikat is készítettek. Az NSZK gazdasági hivatala – a gyümölcsíz kiutalásáról szóló rendeletre válaszolva – 21 főtisztben, 300 főnyi legénységben, 8 menekült csendőrcsaládban (24 fő) és 14 úgynevezett nem tényleges csendőrben adta meg a különítmény létszámát.³⁹ A fentebb idézett adatok azonban 1945-ösek, vagyis nem tartalmazzák a Budapesten maradt körülbelül 100 fős NSZK-különítményt. Ezek szerint a létszám összességében 400 fő körül mozgott.

Megítélésem szerint a létszám változása két dologgal magyarázható. Egyrészt a szervezet egyre több feladatot kapott, tehát növelni kellett az állományt. Másrészt sokan gondolhatták, hogy az NSZK kiemelten fontos alakulat, tehát ellátásának is átlag felettinek kell lennie. Így többen is próbálkozhattak azzal, hogy a jobb ellátás reményében felkerüljenek az NSZK névsorába, tehát nem lehet kizárni, hogy az egyes listákon fiktív vagy nem az NSZK kötelékébe tartozó személyek is szerepeltek. A háborús nehézségek mellett könnyen elképzelhető, hogy egyesek plusz ellátmányhoz akartak jutni, hogy azt a fekete piacon értékesítsék. Összességében megállapíthatjuk, hogy a szervezet valódi létszáma – tiszti és legénységi állomány együttesen – 300 fő körül mozgott. Ezt támasztják alá a háború utáni kihallgatási jegyzőkönyvek is.⁴⁰

³⁵ MOL K-775. I. 1. 1945–24.

³⁶ Az 1945 után, illetve az 1958/59-ben keletkezett rendőrségi iratok alapján sem lehet a teljes névsort rekonstruálni. Az őrizetbe vett csendőrök mindig igyekeztek letagadni, hogy az NSZK kötelékébe tartoztak. 1958-ban mindössze alig kéttucatnyi Magyarországon élő egykori Számonkérőt derítették fel. (H. E. személyes közlése és ÁBTL O-11202. Verők dosszié.)

³⁷ MOL K-164. NSZK Parancsnokság 154/1945 30.

³⁸ MOL K-164. NSZK GH 39/1945. 31.

³⁹ MOL K-164. NSZK GH 33.

⁴⁰ ÁBTL V-130792., V-145705., V-145795.

A szervezet felépítése

Az NSZK parancsnoka Orendy Norbert csendőrezredes lett, helyettese pedig Könczey Gyula majd vitéz Borgóy János⁴¹ csendőrőrnagy. Orendy segéd-tisztje Komroday Pál csendőr-főhadnagy (1944. november–1945. január) és dr. Perlaky Gyula csendőrszázados (1945. január–1945. április) volt. A parancsnoki törzs mellett működött még felderítő, nyomozó, különleges felderítő osztály, rohamszázad, esetleg zászlóalj⁴² és gazdasági hivatal.⁴³

A felderítő osztály parancsnoka karácsonyig Réti Imre volt, majd Bánpataki (keresztneve és rangfokozata ismeretlen). Utóbbiban a nyilasok nem bíztak, így munkáját, ahol lehetett, gátolták.⁴⁴

A nyomozó osztály élén először szintén Könczey állt (1944. november), de őt csakhamar Karabélyos Imre csendőrőrnagy (1944. november–1944. december 24.) váltotta fel. Karácsony után, amikor Karabélyos a Budapesten ostromgyűrűben maradt különítmény parancsnoka lett, Könczey ismét átvette a nyomozó osztályt.⁴⁵ Ez több alosztályból állt: katonai nyomozó alosztály (parancsnoka dr. Radó Endre csendőrszázados,⁴⁶ létszáma 50–60 fő), ipari nyomozó alosztály (parancsnoka Csergő András csendőrszázados, létszáma 25–30 fő), valamint politikai nyomozó alosztály (parancsnoka Balassa Bálint csendőr-főhadnagy, létszáma 25–30 fő).

Az NSZK kötelékében szolgálatot teljesítő csendőrökről csak a katonai csoport esetében áll rendelkezésre egy közel teljesnek mondható, évszám nélküli névsor.⁴⁷ Ezt egészíti még ki Horváth Sándor háború utáni vallomása, amely azonban csak 25–30 főben adta meg a Radó-féle katonai nyomozó alosztály létszámát.

A Horváth által adott névsorban az *1. táblázatban* megtalálhatókhöz képest szerepel még Enyedi László csendőr-főtörzsrőrmester, Nagy József csendőrtörzsrőrmester és Csányi István csendőrőrmester.⁴⁸

⁴¹ Vitéz Borgóy János (Nagymajtény, 1898–Cleveland, 1974) az 1920-as évek elején lépett be a csendőrség kötelékébe. Győrött szárnyparancsnok, Újvidéken és Marosvásárhelyen a nyomozó alosztály vezetője volt, majd 1943-tól Beregszászon osztályparancsnok. 1945-ben nyugatra távozott, az Egyesült Államokban telepedett le, a Magyar Csendőrök Családi Közösségének első elnöke volt. REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Árpád Könyvkiadó Vállalat, Cleveland–Ohio, USA, 1980. 531.

⁴² MOL K-775. I. 1.

⁴³ A gazdasági hivatalt csak 1945. március 15-ei hatállyal hozták létre. (MOL K-164. 1945. 156.)

⁴⁴ ÁBTL V-145705. Karabélyos Imre vallomása 1959-ben.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Dr. Radó Endre (Kassa, 1913–Budapest, 1946) 1942 óta szolgált a csendőrségnél. Előbb a szilágysomlyói, majd a kézdivásárhelyi csendőrszárny ideiglenes parancsnoka. A háború után a népbíróóság halálra ítélte.

⁴⁷ MOL K-164. NSZK 1–4.

⁴⁸ ÁBTL V-145975. Horváth Sándor csendőrnemzetgyűjtő vallomása.

1. táblázat. Az NSZK katonai nyomozó alosztályának állománya

Név	Rendfokozat	Beosztás	Előző beosztás
Dr. Radó Endre	százados	parancsnok	
Dr. Binder Gusztáv	főhadnagy	parancsnok-helyettes	sznyk., Berettyóújfalu
Kozma István	zászlós	beosztott tiszt	táb. cső. osztag Budapest.
Gerzsenyi István	"	"	6. nyomozó alosztály
Szombathy Lajos	"	"	6. nyomozó alosztály
Lovász Ferenc	alhadnagy	nyomozó	8/1. ao. szolg. vez
Dankó Mátyás	"	"	8. ao. nemzetiségi csop. vez.
Veress Antal	főtörzsőrmester	"	6. ao. kcsv.
v. Dede Márton	"	"	törzs ao. alcsopez
v. Major János	"	"	5/1. ao. baloldali alcs.
Horváth Sándor	"	"	Közp. Nyom. Ao. baloldali alcs.
Bérczes Géza	"	"	9. ao. alcsopezető
Pozsgai János	"	"	5/1. ao. nemz. és K alcsoport
Patkó István	törzsőrmester	"	9. ao. baloldali alcsopezető
v. Szűcs József	"	"	őpkh. Vásárosnamény
v. Ladányi Zoltán	"	"	8. ao. baloldali nyom.
Várszegi Kálmán	"	"	8/1. ao. Köe. nyom
Rajos Sándor	őrmester	"	8/1. ao. Köe. nyom
Kincses József	"	"	5/1. ao. nemz. nyom.
Perfalvi János	"	"	5. ao. jobboldali nyom.
Vámosi László	"	"	8/1. közönséges nyom.
Sipos István	"	"	5/1. baloldali nyom.
Németh János	"	"	5/1. baloldali nyom.
Hajdu János	"	"	őpkh., Gyula
Barna Ferenc	"	"	8. ao. Köe. nyomozó
Horváth Sándor	"	"	ÁVK baloldali nyom.
Tóth K. Péter	"	"	9. ao. jobboldali alcsopez. vezh.
Tóth László	"	"	Köe. Min. csop-nál nyom.
Négyesi László	"	"	Nyom. tanszázad, Csánig
Sarkadi Tihámér	"	"	9. ao. zsidó szekta nyom.
Ármos Károly	"	"	8/1. ao. Köe. Nyom.
Török Imre	"	"	8 ao. baloldali nyom.
Ipolyi József	"	"	8/1. ao. közönséges nyomozó
Jávorfalvi János	"	"	8/1. ao. közönséges nyomozó
Kovács Ferenc	szakaszvezető	"	5/1. baloldali nyom.
Pongó Béla	"	"	8. ao. Köe. nyom.
Pál Béla	"	"	8/1. ao. közönséges nyomozó
Kovács József VII.	"	"	8/1. ao. közönséges nyomozó
Nezepa János	"	"	8/1. baloldali nyom.
Lajos Sándor	"	"	8/1. baloldali nyom.
Hugai Boldizsár	"	"	8. ao. cionista nyom.

A 41 csendőrtiszt esetében külön érdemes megvizsgálni az előző szolgálati helyüket csendőrkerületek, illetve korábbi beosztásuk szerint (2. táblázat).

2. táblázat. Az NSZK katonai nyomozó osztálya személyi állományának megoszlása az előző beosztási hely szerint, csendőrkerületek alapján

Csendőrkerület	Vezényletek száma
5. (Szeged)	8
6. (Debrecen)	3
8. (Kassa)	18
9. (Kolozsvár)	4

A 2. táblázatból látható, hogy 33 csendőr valamely vidéki csendőrkerületben teljesített szolgálatot 1944 nyarán–őszén. Vezénylésüknek akár praktikus oka is lehetett. Ekkorra az 5., 6., 8., és 9. csendőrkerületre már vagy bevonult a Vörös Hadsereg, vagy éppen harcok folytak a területért. Tehát, ha úgy tetszik, ezek a csendőrök 1944 novemberében éppen munkanélküliek voltak. Másrészt az 1940-es években szinte évente voltak nyílt nyomozások a 8. és a 9. kerületben, majd 1942-től az ötödikben is. A szegedi kerületben elsősorban a szerbek és/vagy a partizánok és segítők, míg a kassai és a kolozsvári kerületekben a kommunisták ellen folytattak nyílt és titkos nyomozásokat. Az itt szolgáló csendőrnnyomozók tehát tapasztalt, nagy kihallgatási rutinnal rendelkező, ugyanakkor hihetetlen kegyetlen vállalatok voltak. A verés, a talpalás, a villanyozás,⁴⁹ a tormás zsák⁵⁰ és a „Rózsa Sándor” névre keresztelt kínzóeszköz a kihallgatások természetes velejárói voltak. Több tiszt, így többek között Balassa Bálint csendőrfőhadnagy, osztályvezető is, azt tapasztalta saját alosztályánál, hogy az újvidéki és a kárpátaljai csendőrnnyomozók voltak a legbrutálisabbak, „egészen elvadítva” kerültek az NSZK kötelékébe.⁵¹

⁴⁹ A sajátos csendőrhumor a villanyozó gépet csak moszkvai rádióknak hívták, mivel ha kommunistát hallgattak ki vele, akkor úgymond a moszkvai híreket tudták meg a nyomozók.

⁵⁰ A tormás zsák a csendőrök jól bevált vállalatőszkeze volt. Egy zsákba tormát reszeltek, majd a zsákot a gyanúsított fejére húzták, és így kezdték el fojtogatni. A fojtogatás és a maró tormaillat együttes eredményeként a gyanúsítottak vagy bevállottak mindent, vagy percek alatt elájultak. Utóbbi esetben egy vödör vízzel leöntötték őket, és kezdődött előlről a kihallgatás.

⁵¹ ÁBTL V-103725. 28.

A többi csendőrt különböző országos hatáskörű csendőralakulatok bocsátották az NSZK katonai alosztályának rendelkezésére. Érdekes, hogy az ÁVK-tól mindössze egy őrmestert (Horváth Sándor) vezényeltek a Radó-féle alakulathoz. Magyarázat lehet, hogy a nyilasok és a németek egyszerűen nem bíztak egy olyan szervezetben, amelynek vezetője Ujszászy István, illetve Kudar Lajos volt.

További érdekessége a listának, hogy a rajta szereplő 41 csendőrből 11 baloldaliak után nyomozott, kettő-kettő jobboldaliak, illetve zsidók vagy nemzetiségiek után, hét pedig közönséges, köztörvényes bűnügyekkel foglalkozott átvezénylése előtt. Vagyis a katonai alosztály létrehozói a fő veszélyt balról látták.

A további szervezeti egységek közül az ipari nyomozó alosztály parancsnoka Csergő Endre csendőrszázados, helyettesei dr. Demeter Zoltán csendőrfőhadnagy, Dienes Gyula csendőrfőhadnagy és Mendelényi Miklós voltak.⁵²

A közönséges bűncselekmények és hivatali visszaélések alosztálya élén Solymosi Miklós csendőrfőhadnagy állt, helyettese Szabó Miklós csendőrszázados volt. Beosztottaik számát csak becsülni tudjuk: több tucatnyian lehettek.⁵³

A különleges felderítő osztályához tartozott egy lehallgató műszaki csoport. Vezetője Hídvégi István detektívfelügyelő volt. Megállapítható tehát, hogy ha nem is nagy számban, de rendőrök is szolgáltak az NSZK-ban. Az egység a volt kormányzósági műszaki csoport nyilasokkal szimpatizáló tagjaiból verbuválódott. A csoport egyik tagja Gyimesi Lajos rádiótávírász főtörzsőrmester volt, 1944-ben közvetlenül Utassy Loránd vezérkari ezredeshez beosztva. Mint ilyen, tisztában volt azzal, hogy 1944 októberében Moszkvában fegyverszüneti tárgyalások folytak. Utassynak és Tost Gyulának, Horthy szárnysegédjének is feltűnt, hogy ha Gyimesi volt szolgálatban, akkor a Moszkvából, a Faragho-féle tárgyalásokról érkező rádiójeleket alig, vagy csak nehezen, töredékesen lehetett fogni.⁵⁴ Ezután Gyimesit csak ritkán osztották be úgy, hogy neki kelljen a moszkvai adást fogadnia. 1944 novemberében Utassyt is elfogták és kihallgatták az NSZK emberei. A háború utáni szembesítések alkalmával Utassy megkérdezte Orendyt, hogy volt-e nála beépített embere. Orendy azt válaszolta, hogy igen, Gyimesi volt az.⁵⁵

⁵² ÁBTL A-1114. 221. és A-1115. 13.

⁵³ Uo.

⁵⁴ BOKOR Péter: i. m. 303.

⁵⁵ Uo.

A lehallgatócsoport fő feladata a rádió- és telefonlehallgatás, valamint a nyomozások sikere érdekében titkos technikai eszközök – poloskák – telepítése volt. Szálasi védelme érdekében lehallgatták Imrédy Bélát, Rátz Jenőt, Endre Lászlót, Baky Lászlót, Otto Winkelmann SS-Obergruppenführert, Höherer SS und Polizeiführert (magasabb SS és rendőri egységek parancsnoka) és Hans-Ulrich Geschke SS-Standartenführert, a SIPO (Sicherheitspolizei – biztonsági rendőrség) és SD (Sicherheitsdienst – biztonsági szolgálat) magyarországi parancsnokát is.⁵⁶ Ez azonban már a németeknek is sok volt. A Winkelmann törzséhez tartozó Krumholz őrnagy felszólította a nyilas vezetőket, hogy mérsékeljék az atrocitásokat. A továbbiakban az NSZK nem gyűjtött adatokat a megszálló német rendészeti és biztonsági szervekről.⁵⁷

A roppant sporadikus források alapján tudni lehet, hogy a Számonkérők nyomozásokat indítottak és vizsgálatokat folytattak magyarországi németek, horvátok, szlovének és szerbek ellen. Arra, hogy a német nemzetiségűek ellen is nyomoztak, csupán egy megjegyzés utal Szűcs József csendőr-főtörzsőrmester állambiztonsági nyilvántartásában („a Pángermán-féle német nemzetiségi alcsoportban szolgált”).⁵⁸

A nyilas rendszer ellentmondásosságára utal, hogy egyrészt vezethettek nyomozásokat a német kisebbség ellen, ugyanakkor figyelemmel kísérték a különböző nemzetiségek németellenes kijelentéseit is. Erre példa, hogy Hajnácskőy László rendszeresen figyeltette a muraközi papok németellenes tevékenységét, kijelentéseit. Az egyháziak között több horvát állampolgár is volt. A nyilas belügyminisztérium végül nem mert lépni az ügyben (mivel a Muraköz a zágrábi érsek alá tartozott), intézkedés végett az aktát átküldte a külügyminisztériumba.⁵⁹ A még működő Államvédelmi Központ 1944. november 8-án a vendvidéki szlovén lelkészek internálására tett javaslatot.⁶⁰

A dr. Balassa Bálint csendőrfőhadnagy vezette közéleti és politikai osztály a nem katonai személyek ellen folytatott nyomozásokat a hivatalokban, gyárakban, kocsmákban. Munkájukat segítette a nagyszámú feljelentés, valamint a rendőrségtől és a csendőrnnyomozóktól örökölt „b”, vagyis bizalmi és/vagy besúgó egyének hálózata is.⁶¹ Ennek gerincét a

⁵⁶ KARSAI László–MOLNÁR Judit: *Az Endre–Baky–Jaross-per*. Cserépfalvi, Budapest, 1994. 386.

⁵⁷ TELEKI Éva: *Nyilas uralom Magyarországon 1944. október 16.–1945. április 4.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1974. 123.

⁵⁸ ÁBTL A-969/5. 186.

⁵⁹ MOL K-707. II. kútfő. 35.

⁶⁰ MOL K-707. II. kútfő.

⁶¹ Juhász István volt politikai detektív szerint: „A besúgóval szemben egyébként soha ne használjuk a »besúgó« kifejezést, hanem helyette a »bizalmi« szót. Az ugyanis, hogy besúgó, rossz hatást vált ki emberünk

házmesterek, postások és kalauzok alkották. Terveik között szerepelt a b-hálózat további kiépítése, országos viszonylatban is teljessé tétele. Erre azonban a katonai helyzet alakulása miatt nem kerülhetett sor, bár a Nyugat-Dunántúlon voltak ilyen irányú kísérletek.

Az eleinte Nagy Zsombor csendőrszázados vezette rohamszázad – négy szakasz, létszáma 120–150 fő – csendőrei csak könnyűfegyverzettel rendelkeztek. Kérdéses, hogy a rohamszázad, illetve a Szathmáry Károly csendőrszázados⁶² által vezetett csendőrszázad (esetleg zászlóalj) között milyen kapcsolat állt fent. Könnyen lehet, hogy az ostrom alatt a Budapesten Nagy által irányított alegység pótlására felállított század élére neveztek ki Szathmáryt, majd ezután töltötték fel az alakulatot zászlóalj nagyságúra. A feltevést erősítik azok a források, amelyekben az NSZK nem Budapesten szolgáló rohamszázadának tagjai valamilyen juttatást kértek (általában ruhát); a kérelmeket Szathmáry ellenjegyezte.⁶³

Emellett egyes források szerint Nagy Zsombor 1945 februárjában már az egyetemi rohamzászlóalj parancsnoka volt, és a február 11-i kitörés alkalmával elesett.⁶⁴

A NSZK törzsének és nyomozó osztályának a székhelye eleinte (1944 novemberétől Budapest ostromának kezdetéig) Budapesten a Naphegy tér 2. szám alatti laktanyában volt. A kaszárnya azonban csakhamar szűknek bizonyult, így a késő ősz folyamán igénybe kellett venni a Margit körüti honvéd büntető intézet egy részét, majd egészét. Mind a korabeli, mind a későbbi írásokban, forrásokban hol fegyházként, hol fogházként szerepel az említett épület. A megnevezések, bár nem precízek, de helytállóak, mivel őriztek benne fegyenceket és foglyokat is. Az ipari alosztály székhelye eleve a Tigris u. 10-ben volt, míg a rohamszázad az Orvos u. 11-ben rendezkedett be.⁶⁵ A szervezet létszáma egyre emelkedett, és ezzel párhuzamosan nőtt az őrizetesk tömege is. Őket az 1939. évi II. tc. alapján a VKF 3. különbíróságának adták át a csendőrök. Ez az ítéletészkék, különösen ha Dominich Vilmos hadbíró százados (majd őrnagy)⁶⁶ vezette,

---

ben, mert állandóan az árulkodás, spiclikedés stb. jár az eszébe. De ha azt mondjuk, hogy bizalmi, akkor az emberünk azt érzi, hogy nekünk bizalmasunk.” (ÁBTL V-VII/20-a. 58.)

⁶² Szathmáry Károly (1916–Toronto, 1985) 1942 júniusától állt a csendőrség hivatásos állományában.

⁶³ MOL K-164. NSZK 22–28.

⁶⁴ REKTOR Béla: i. m. 285.

⁶⁵ ÁBTL V-145705/1. 320.

⁶⁶ Dominich Vilmos (1904–?) hadbíró 1945-ben az amerikaiak letartóztatják és a kufsteini várbörtönbe zárják. Később Kufsteint és környékét a franciák szállják meg. Mivel azonban Magyarország és Franciaország között nem volt hadiállapot, Dominich elkerülte a kiadatást. Ezután állítólag Argentínába emigrált, élete végéig kapcsolatot tartott fenn Gömbös Ernővel.

sem Budapesten, sem pedig később Sopronkőhidán nem ismert kegyelmet. Dominich mint jogász adott arra, hogy az eljárások és a perek formailag kifogástalanok legyenek. Így a vádlottaknak volt kirendelt védőjük, akik azonban nem sokat tehettek klienseikért. A Dominich alá beosztott jogászok – négy százados (Dr. Simon Gyula, Dr. Nika Géza, Dr. Szabó Gyula, Dr. Kerényi) és egy főhadnagy (dr. Varga Gábor) – hol bírói, hol ügyészi feladatot láttak el. Ítéleteikben ők sem irgalmaztak.⁶⁷ Utólagos magyarázatuk szerint félték a Számonkérőktől. Nika a háború után így vallott Orendy neki címzett intelmeiről: „A százados úrnak hungarista szemmel kell nézni a dolgokat, nem mint bírónak.”⁶⁸ Dr. Balogh Antal hadbíró pedig hallott ugyan arról, hogy a csendőry nyomozók kegyetlenkednek a foglyokkal, de ezt ő személyesen nem tapasztalta.⁶⁹

Nyomozások

A frissen felállított szervezet nem vesztegette az idejét, szinte megalakulásának első napjától nyomozott, letartóztatott, kihallgatott. Ez önmagában nem meglepő, hiszen az átvezényelt csendőrök többsége korábban is a csendőrség valamelyik nyomozóosztályán dolgozott. Így megfelelő tapasztalattal és ismeretekkel rendelkeztek a gyors munkakezdéshez. Ahhoz, hogy valaki a Számonkérők látómezejébe kerüljön, nem kellett sok: elég volt, ha ismerte a gyanúsítottat, vagy véletlenül épp a Számonkérők akciója idején járt arra.

A Számonkérők kiemelten vadásztak a zsidókra, a katonaszökevényekre, katonai és polgári menekültekre, partizánokra és hozzátartozóikra. Ezt mutatja a közbiztonsági rendeleteket összefoglaló *3. táblázat*.⁷⁰

Az egyes alosztályok működését tanulmányozva megállapíthatjuk: a Radó vezette katonai alosztály jóval „eredményesebben” tevékenykedett, mint a többi. Ez persze azzal is összefügg, hogy a nyomozások lebonyolításban nem húzódtott éles határ az egyes alosztályok között. Sőt, volt olyan felfogás, miszerint minden ügynek van katonai vonatkozása, tehát a katonai alosztályhoz tartozik.

⁶⁷ ÁBTL V-145975. 88.; V-145705. Dr. Somóczy Lóránt írnok vallomása.

⁶⁸ ÁBTL V-1115. 75.; V-145705.

⁶⁹ ÁBTL V-145705. Dr. Balogh Antal vallomása.

⁷⁰ Kimutatás az 1944. október 15. és 1945. január 15. között kiadott közbiztonsági rendeletekről. MOL K-775. 4. csomó. VII. kútfő. 1.

3. táblázat. Kimutatás az 1944. október 15. és 1945. január 15. között kiadott közbiztonsági rendeletekről

Kiadó alosztály	Kelte	Szám	Tárgy	Megjegyzés
VII/c. (államvédelmi alosztály)	1944. 11. 23.	18110/1944/VII. res.	Rendőrhatósági őrizet alatt álló személyek számának csökkentése	
"	1944. 11. 27.	18152/1944/VII. res.	Partizánok és hozzátartozóik internálása	
"	"	18155/1944/VII. res.	Kisebbségekkel való bánásmód	
"	1944. 11. 30.	18182/1944/VII. res.	SS részére átengedett és szállításhoz meg nem jelent egyének előállítás	
"	1944. 12. 01.	18186/1944/VII. res.	Szlovák nemzetiségű személyek rádióinak elkobzása	
"	1944. 12. 02.	18198/1944/VII. res.	Hadifoglyok felkutatása	
"	1945. 01. 01.	1030/1945/VII. res.	"	
"	1945. 01. 05.	1029/1945/VII. res.	Orosz csapatok által elkövetett jogellenes cselekmények megállapítása a visszafoglalt területeken	
VII. a. (közbiztonsági alosztály)	1945. 01. 09.	19033/1945/VII. a.	Lőfegyverek felkutatása	
VII. c.	1944. 10. 30.	18000/1944/VII. res.	Állambiztonsági szempontból aggályos baloldali és egyéb személyek őrizetbe vétele	Szóban nyert kihirdetést
"	1944. 11. 28.	18140/1944/VII res.	Letartóztatásban és szökésben lévő felsőházi tagok és országgyűlési képviselők névjegyzéke	

A katonai alosztály első feladata az volt, hogy kivizsgálja az 1. hadsereg parancsnokának, Miklós Béla vezérezredesnek⁷¹ a politikai magatartását, tevékenységét. Miklós iránt az SD és a Gestapo is érdeklődött, így a nyomozásba, tanácsadói minőségben, a német biztonsági és rendészeti szervek is bekapcsolódtak. Napok alatt letartóztatták Miklós közvetlen családtagjait, távolabbi rokonait, gépkocsivezetőjét és bárkit, aki korábban közelebbi kapcsolatban lehetett vele. Így került a Margit körúti börtönbe Csizmarek Mátyásné is, akinek „intim viszonya” volt a tábornokkal. Belőle hipnózissal akartak minél több információt kiszedni Miklós Béláról.⁷² De letartóztatták Békefi Gábort, Mindszenty József esztergomi érseket és Kabók Lajos szociáldemokrata képviselőt is. Utóbbit Balassa vallatta, bevetve minden rendelkezésre álló eszközt. A szociáldemokrata politikust végül a Vígszínház előtt akasztották fel. Ekkor már minden alosztálynak volt saját villanyozó készüléke, és elterjedt Radó százados nézete is, miszerint „a verés a rendőri nyomozás eszköze”. Több háború utáni tanúvallomás egybehangzóan állítja, hogy a magyar Számonkérőket német gestapós és/vagy SD-s tisztek segítették.⁷³

A Számonkérőket különösen érdekelték a baloldali, főként pedig a kommunista mozgalmak. Letartóztatták a Kommunisták Ifjúmkások Magyarországi Szövetségének és a Magyar Építőmunkások Országos Szövetségének teljes vezérkarát; több vezetőt utóbb Sopronkőhidán kivégeztek. Így került börtönbe Pesti Barnabás, Pataki István, Kreutz Róbert, Berecz-Braun Bertalan és Szikra Sándorné. Utóbbit az NSZK polgári ruhás nyomozói tartóztatták le.⁷⁴

Radóék legnagyobb fogása a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának⁷⁵ felderítése és felszámolása volt. A szervezet élén Bajcsy-Zsilinszky Endre állt, míg a mozgalom katonai vezérkarát Kiss János altábornagy vezette.⁷⁶ Katonai vonalon részt vett még a bizottság mun-

⁷¹ 1944-ben az 1. magyar hadsereg parancsnoka. A Horthy-proklamáció után törzssével átment a Vörös Hadsereghez. 1944. december 21-én őt választották meg az ideiglenes kormány miniszterelnökének.

⁷² ÁBTL V-A-1114. 224.

⁷³ ÁBTL A-1115. 48.

⁷⁴ ÁBTL V-145705. Szikra Sándorné vallomása.

⁷⁵ A bizottságot megpróbálták a lehető legszélesebb politikai platformon létrehozni. Gyakorlatilag minden németellenes erő képviseltette magát benne. A Békepárt szerepe vitatott. Részletesen lásd HUSZÁR Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1912–1956*. Szabad Tér Kiadó–Kossuth Kiadó, Budapest, 2001. 60–67.; KÁDÁR János: A Kommunista magyarországi pártjának feloszlataása körülményeinek és a Békepárt munkájának néhány kérdéséről. *Párttörténeti Közlemények*, 1956/3.; M. Kiss Sándor (szerk.): *Magyarország 1944. Fejezetek az ellenállás történetéből*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.

⁷⁶ Horthy 1943-ban Kiss Jánost bízta meg az úgynevezett délvédelmi partizánraziát vizsgáló bíróság vezetésével; ekkor került közelebbi kapcsolatba Bajcsy-Zsilinszkyvel Endrével. Már akkor memorandumot és

kájában Tartsay Vilmos nyugállományú százados, Nagy Jenő ezredes, Révay Kálmán nyugállományú százados és Almásy Pál ezredes is.⁷⁷ Letartóztatásukkor Messik János hadnagy és gróf Széchenyi Pál tartalékos zászlós tűzharcba keveredett a csendőrökkel, akik az egyenlőtlen küzdelem végén lelőtték őket.⁷⁸ A mozgalom polgári szárnyának felderítésére már nem maradt ideje az NSZK-nek. A november elején alakult mozgalmat november 22-én, tehát pár hetes működés után számolták fel a Számonkérők. A gyors lebukáshoz Mikulich Tibor páncélos százados árulása vezetett.⁷⁹

A letartóztatásokat brutális kihallgatások és gyors ítéletek követték. A VKF 3. különbíróháza Dominich Vilmos hadbíró százados elnökelete alatt – még Budapesten – 1944. december 8-án reggel hűtlenség bűntettében bűnösnek találta Kisst, Tartsayt és Nagy Jenőt. Délután valamennyi elítéltet felakasztották. Bajcsy-Zsilinszky, a per első rendű vádlottja esetében bonyolította a helyzetet, hogy országgyűlési képviselő volt, és mint ilyen, mentelmi jogot élvezett. A jogi formákra roppant mód odafigyelő Dominich csak azután volt hajlandó érdemben foglalkozni az ő ügyével, ha az országgyűlés már felfüggesztette képviselői mentelmi jogát. Miután erre is sor került, rövid bírósági tárgyalás után Sopronkőhidán 1944. december 24-én végezték ki Bajcsy-Zsilinszkyt. A kapcsolódó perekben 10–10 évi fegyházbüntetésre ítélték Révayt és Makay Miklóst, Almásyt pedig 15 évre.⁸⁰

Szintén Radóék tartóztatták le 1944 novemberében az úgynevezett dr. Fürjes–Nagy-csoportot, amely a Ludovika Akadémián szerveződött. A szervezkedés fő célja a fővárosi hidak megkímélése, megmentése lett volna. Fürjes Sándort letartóztatták és az NSZK Naphegy téri börtönében tartották fogva. Fürjest is rendszeresen verték, talpzták, pofozták. Ekkor zárkatársa volt Bajcsy-Zsilinszky Endre és Makay Miklós is. Utóbit úgy összeverték, hogy napokig nem tudott fogni a kezével.⁸¹

1944. december 12-én Balassa csoportja névtelen feljelentést kapott a Magyar Diákok Nemzeti Szabadságfrontja (MDNSZ) nevű szervezet,

---

tervet dolgoztak ki arra az esetre, ha bekövetkezik a németekkel való szakítás. (Kiss Sándor: *Emlékeim Kiss János altábornagyról*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1979. 157–158.)

⁷⁷ ALMÁSY Pál: *Sopronkőhidai napló*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984.

⁷⁸ A két tiszt kétségbe érkezett a megbeszélte találkozóra Tartsayék lakására. (Kiss Sándor: i. m. 184.)

⁷⁹ DOMOKOS József: *Két per egy kötetben*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978. 205–209.

⁸⁰ A perek egyik kulcsfigurája volt Hajnácskó László is. Szerepéről és az ítéletekről a háború után is számot kellett adnia. (ÁBTL V-146147. 73–75.) A perket részletesen tárgyalják Domokos József és Almásy Pál már idézett könyvei.

⁸¹ ÁBTL V-145705. Fürjes Sándor technikus vallomása.

illetve tevékenysége ellen. Az MDNSZ november 7-én alakult meg hét különböző diákegyesület uniójából. Szűkebb vezetését Kardos László, Kiss Sándor és Zimányi Tibor alkotta. Azonnal kapcsolatot kerestek (és találtak) a Magyar Függetlenségi Fronthoz.⁸² A csendőrök a feljelentés után nyomban lecsaptak a diákokra. Házkutatást tartottak, röpiratokat és robbanóanyagot találtak lakásukon. A kihallgatásokat Balassa maga vezette, a megszokott kegyetlenséggel. A letartóztatottakat – Bálint Ernőt, Elek Ottót, Jónás Pált és Zimányi Tibort – több helyen tartották fogva. Végül 1945. január közepén, a körülrzárt Budapesten, sikerült megszökniük őrzőiktől.⁸³

A katonai ellenállás része volt a 1944 novemberében alakult, de csak alig két hónapig tevékenykedő Görgey-zászlóalj is. Tagjai között találunk diákokat, kommunistákat, de hivatásos katonatisztek is.⁸⁴ Az alakulat megszervezésében Mikó Zoltán vezérkari százados játszott a legnagyobb szerepet, Juhász István és Bondor Vilmos főhadnagyokkal együttműködésben. A Számonkérők erről a szervezkedésről is csakhamar mindent megtudtak, és el akarták fogni a vezetőket.⁸⁵ Mikó el tudott bújni, Juhász pedig munkaszolgálatosnak álcázta magát.⁸⁶ Bondornak nem volt szerencséje. Elfogták, kihallgatták és megkínózták, de semmit sem árult el. 1945. január közepén azonban egyik őrének segítségével sikerült megszöknie.⁸⁷

Az NSZK, hogy bizonyítsa pártatlanságát és a Nemzetvezetőhöz való hűségét, folytatott jobboldali nyomozásokat is. Ezek keretében eljárást indított Baký László, Hóman Bálint, Antal István ellen, eljárt a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség egyes tagjai kapcsán is, és kiadott elfogató parancsot Ney Károly, Ruszkay Jenő és Görgey Vince ellen is. Ezek az ügyek azonban általában pár óra alatt megoldódtak.

A Számonkérők nem bíztak a Horthyhoz hű és nyíltan németellenes tisztekben és politikusokban. Az ő letartóztatásaikra sem kellett sokat várni. Két nagyobb letartóztatási hullámot különböztethetünk meg.

⁸² M. Kiss Sándor: A Magyar Diákok Szabadságfrontja. In: M. Kiss Sándor (szerk.): *Magyarország 1944*. I. m. 275.

⁸³ HOLLÓS Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF/2*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. 406.; SZITA Szabolcs: i. m. 264. – Balassáék számolták fel a Szovjetunió Barátainak Magyarországi Egyesülete elnevezésű, nem túl jelentős szervezetet is.

⁸⁴ SVÉD László: A szervezett munkásifjúság politikai tevékenysége és részvétele a fegyveres ellenállásban (1939–1945); BENKÓ Zoltán: Mikó Zoltán és a Görgey-zászlóalj. In: M. Kiss Sándor (szerk.): *Magyarország 1944*. I. m.

⁸⁵ Az árulás akkor következett be, amikor fel akarták venni a kapcsolatot az egyetemi rohamzászlóaljjal. A megbeszélésre érkezőket már csendőrök várták.

⁸⁶ ÁBTL VII/20-a. 76.

⁸⁷ BENKÓ Zoltán: i. m. 292.

Az egyik a puccs éjszakáján, a másik november közepe táján zajlott le. Az első „alkalommal” letartóztattak több, a nyilasokkal nyíltan szembenálló tisztet – általában saját vezérkari tisztjeik.

Ez lett a sorsa Hardy Kálmán altábornagynak is. A főtisztz amellett, hogy rokoni kapcsolatban állt Horthyval, a folyamórség parancsnoka és a kiugrás feltétlen híve volt. Lázár Károly altábornagynak, a testőrség parancsnokának kérésére megpróbált a Várban és a pesti oldalon működő, vagy inkább csak szervezkedő ellenállási mozgalmak között kapcsolatot létesíteni. Az akciót azonban saját vezérkari tisztjei szabotálták el. A folyamórség tisztikara – egy őrnagy kivételével – szó nélkül felesküdt Szálasira. Hasonló sors jutott Aggteleky Bélának, a I. hadtest parancsnokának is a nyilas puccs napján. (Őt szintén beosztott tisztjei tartóztatták le: Hindy Iván vezetésével Korotnoki őrnagy és báró Czech százados).⁸⁸ Ugyancsak október 16-án tartóztatták le Szent-Miklósyt István őrnagyot, a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács tagját.

November 13-án Nagy Béla tábornokot, 16-án pedig a bátyját, Nagybaczoni Nagy Vilmost is letartóztatták. Eleinte Budapesten őrizték őket a Lomnic Szállodában, illetve a Schmidt Villában, majd november végétől a Margit körüti fogházban. A letartóztatott Hardyn és Aggtelekyn kívül itt volt őrizetben Hennyey Gusztáv altábornagy, volt külügyminiszter, Csataj Lajos vezérezredes, volt honvédelmi miniszter, Igmándy-Hegyessy Géza tábornok, korábbi testőrparancsnok, a színész Jávor Pál, az egykori külügyminiszter, Kánya Kálmán vagy báró Bánffy Dániel, korábbi földművelésügyi miniszter. Letartóztatásakor Szent-Miklósynál voltak a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács iratai. Ezeket egy vécére való kikéredzkesedés alkalmával tüntette el. Budapesten még elviselhetően bántak a letartóztatottakkal.⁸⁹

Balassa alosztályába tartozott Kerekes Sándor nyomozó csendőrmester. Korábban az V/1-es nyomozó alosztálynál teljesített szolgálatot; Orendy vezényelte őt az alakulathoz nyomozói szaktudása és keménysége miatt.⁹⁰ Megítélése szerint ugyanis a nyomozócsoport működésének lényege a beismerő vallomás kicsikarása volt. Kerekes 1944 decemberében a budapesti különítmény tagja lett. Sokak szerint igazi pofozóember volt: „...egy erélyes és kemény nyomozónak bizonyult, aki az eléje került személlyel szemben mindig igyekezett eredményeket elérni. Ha ez simán nem ment, akkor mint az a csendőroknél ál-

⁸⁸ Bokor Péter: i. m. 268., 270.

⁸⁹ Uo. 270., 331., 232.

⁹⁰ ÁBTL V-103725. 27.

talánosan be volt vezetve, akkor a veréshez folyamodott ő is és ha ez sem használt, akkor ő is elővette a villanyozó készüléket.” Például az állapotos Pénzes Gézáné esetében is.⁹¹

Kerekes korábban részt vett Zerkowitz Péter elfogásában (1944. november 12.), majd Zerkowitz Oszkár kihallgatásában is. Utóbbit verte és villanyozta.⁹² November 4-én fogták el Békeffi Gábort, aki zsidókat bűjtatott, és maga is hamis papírokkal bujkált. Kihallgatásánál jelen volt Csergő is. A konferanszié karját három helyen törték el a csendőrök. Csergő azt vallotta, hogy jelenlétében soha nem vertek, villanyoztak. Ugyanakkor Békeffi állította, hogy Csergő jelenlétében is épp úgy vertek és villanyoztak a csendőrök, mint máskor.⁹³

Kerekes Balassa tudomása nélkül részt vett Radó partizánvadászatainak. Ilyen akció volt a rózsadombi barlang felszámolása.⁹⁴ Ennek az akciónak a keretében Csergő és Radó alosztálya egyesült erővel rajtaütött egy elhagyott bunkerrel a Rózsadomb oldalán, ahol mintegy 100–120 szökött katona, munkaszolgálatos rejtőzött el.

Számonkérők a körülzárt Budapesten

1944 decemberében a nyilas közigazgatás nagy részének el kellett hagynia a fővárost. A nyilasok többsége a közeledő Vörös Hadsereggel nem óhajtott szemtől szembe találkozni. Ugyanakkor jó néhányan – különböző okok miatt – nem akarták elhagyni Budapesten. Többen csak az utolsó pillanatban, vagyis december 24-én, az ostromgyűrű bezárulásának napján távoztak a fővárosból. De a rend fenntartása végett – belügyminisztériumi utasítására – a Számonkérők egy részének a fővárosban kellett maradnia.

Az NSZK állományából Budapesten körülbelül száz – nagyrészt női – csendőr és csendőrnyomozó maradt Karabélyos Imre csendőrnagy közvetlen parancsnoksága alatt. Karabélyos egyben a budapesti I. hadtest tábori rendészetének a parancsnoka is volt. Az alakulatban mindössze négy tiszt maradt az NSZK kötelékéből: Csergő és Nagy csendőrszázados, Balassa csendőrfőhadnagy és Ághy Zoltán csendőr-

⁹¹ ÁBTL V-103725. Zerkowitz Péter vallomása. 1946. december 17-én. 16–17.; Kerekes vallomása; ÁBTL V-145705. Pénzes Gézáné vallomása.

⁹² ÁBTL V-103725. 28.

⁹³ ÁBTL A-1115. Békeffi Gábor és Jónás Pál vallomása.

⁹⁴ ÁBTL V-103725. 28., 39.

hadnagy, utóbbi azonban aktívan részt vett a harcokban, és hamar elesett. Arra, hogy a visszamaradt csendőrök korábban az NSZK mely alosztályán teljesítettek szolgálatot, nincs forrásunk. Például Várszegi Kálmán csendőrtörzsörmester háború utáni vallomásában a következőt állította a katonai alosztályról: „Radó szds. engem egyedül visszahagyott”.⁹⁵ Balassa szerint 23 csendőrnyomozó és egy karhatalmi század (parancsnoka: Selymessy Miklós csendőrfőhadnagy) maradt Budapesten. Utóbbiak azonban nem Számonkérők voltak.⁹⁶

A budapesti NSZK-egység a foglyokat a Margit körüti fogházból a Fő utcai fogházba szállította át, míg székhelye a belügyminisztérium várbeli épületébe költözött fel. A Számonkérők december 25-én, tehát gyakorlatilag az ostrom első napján felhúzódtak az akkor még biztonságos Várba.⁹⁷ Csakhogy az objektumba egyre újabb és újabb beköltözők érkeztek. Így a Számonkérők végül az épület második pincesorából nyíló kazánházba szorultak vissza, de a tisztí állományt nem itt szállásolták el.⁹⁸

A budapesti egység a gyakorlatban egyrészt a Gestapo és az SD „kéreseit” teljesítette, másrészt védte a várost. Hindy szerint a Számonkérők egyenesen a „német rendőrtábornoknak lettek alárendelve, és én így beosztást nekik nem adhattam”.⁹⁹ Az NSZK budapesti csoportja és az SD között az összekötő a magyarul is beszélő Dománszky Antal SS-Obersturmführer volt, s mellette egy tolmács is, Sziráncó Géza. A beosztás szerint három napot a frontvonalban, majd három napot pihenéssel tölthettek. A harcokra így emlékezett vissza Várszegi Kálmán: „A 3 napos tűzvonalban-lévés érzékeny veszteségeket okozott, s így lassan mind ritkábban mentünk.” Ezután az NSZK már valóban csak rendészeti és karhatalmi akciókkal foglalkozott. Balassa főhadnagy 1945. január közepén minden alosztályról magához vett egy-egy embert, valamint az NSZK iratait, és megjelent a Fő utcai fogházban ellenőrzés céljából.¹⁰⁰ „Ekkor derült ki, hogy olyan emberek is vannak fogva, akikről semmi írás nincs. Balassa először megpróbált jegyzőkönyveket készíteni, majd ezeket szabadon bocsátotta. Másnap ismét megjelentünk, és Balassa revízió alá vette a foglyokat. Ekkor bocsátotta szabadon a németek által Soroksáron elfogott és a katonai alosztálynak átadott 4–5 embert, szentesi ku-

⁹⁵ ÁBTL V-145705/1. 321.

⁹⁶ ÁBTL V-145705. Balassa Bálint vallomása.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ ÁBTL V-145705/1 321.

⁹⁹ ÁBTL A-1115. 48.

¹⁰⁰ ÁBTL V-145705/1. 321.

bikust. Ezen alkalommal is cca 10–12 embert bocsájtott szabadon. A kubikusok kérésére velem átkísértette őket a Lánchídon, mert azok igazolvány nélkül féltek a német őrségtől.”¹⁰¹

Budapest közös, német–magyar védelme nem jelentette automatikusan azt, hogy a magyar Számonkérők és a német rendészeti és biztonsági szervek között felhőtlen lett volna a viszony. Szegedi Ferenc és Horváth József csendőrnnyomozókat például elfogták a németek – nem tudni, miért. A német szervek hivatalosan nem tájékoztatták erről az NSZK-t, csupán az alakulaton belül folyt a szóbeszéd, találgatták, mi is történt Szegedivel és Horváthtal. Magyar felettesük, Balassa főhadnagy hallani sem akart az ügyükről. Szerencséjükre az egyik fogolykísérésben az NSZK emberi is részt vettek, és így – a Vörös Hadsereg aknatüzének is köszönhetően – sikerült megszöktetni a két nyomozót. Horváthot és Szegedit előbb a Várba vitték, de Csergő százados nem tűrte meg őket, mivel nem akart összetűzésbe keveredni a németekkel. Így a sebesült Szegedit egy budai házba vitték, míg Horváth József kiment a tűzvonalba harcolni.¹⁰²

Karabélyos a körülzárt Budapesten nyomozást folytatott a „Vörös Brigád” és a XIV/2. számú KISKA alakulat ellen is. Az alakulat több tagját megkínózták és kivégezték, így Braun Évát és Révai Ferencet is. Karabélyos tudott csendőrei viselkedéséről és a kínzásokról, de nem tett ellene semmit, sőt, egyes források szerint még támogatta is a „keményebb bánásmódot”.¹⁰³

Az NSZK budapesti különítménye 1945 januárjában még teljes erővel működött. A letartóztatottakat a vár egyik pincéjében őrizték. Felettük a Testnevelési Főiskolán (ma Egyetemen) működő táborig bíróság ítélkezett még január utolsó napjaiban is. Az utolsó kivégzésekre 1945. január 19. és 21. között került sor. Ebben az időszakban már a helyszíni felkoncolás volt a Számonkérők gyakorlata. 1945. január 10-én Karabélyoséknak körülbelül 150 foglyuk volt. Közülük mintegy 60 főt a Radetzky-laktanyában székelő Halálfejes Légiónak adtak át. Sorsuk nem lehetett kérdéses. A többieket a Budai Várba szállították, ahol a királyi palota úgynevezett ezüstkamra-folyosóján, a palackraktárban őrizték őket. Az ostrom alatt az NSZK által kivégzettek száma meghaladta a 200 főt.¹⁰⁴

¹⁰¹ ÁBTL V-145705/1. 322.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ ÁBTL V-145705. Ághy Zoltán csendőrnagy vallomása.; Vádirat Karabélyos Imre ellen. 1959. február 27.

¹⁰⁴ ÁBTL A-1124. Holeccka Tibor vallomása. 9.

Nem mellékes tényező, hogy Szilárdy Gyula csendőrezredes parancsnoksága alatt további öt teljes csendőrzászlóalj – a galántai, a zilahi, a székeludvarhelyi, a besztercei és a pécsi – vett részt Budapest védelmében.¹⁰⁵ Pontos viszonyuk a Számonkérőkhöz tisztázatlan. Tény, hogy razzizáltak zsidók, katonaszökevények, ellenállók ellen, de hogy pontosan kinek a parancsára, az nem egyértelmű. Ilyen eset volt az úgynevezett Üvegház elleni 1944. december 4-i csendőrrazzia is. A fentebb említett zászlóaljakban szolgálatot teljesítő csendőrök és csendőrtisztek a háború után azzal védekeztek, hogy mindent parancsra tettek, tehát őket nem terheli felelősség a történelemért.¹⁰⁶ A kitörést, illetve az ostromot túlélő Számonkérők és csendőrök a Vörös Hadsereg fogságába estek.¹⁰⁷ Az ostrom alatt Csergő százados parancsba adta: az elesett csendőrök adatait pontosan vegyék fel, hogy azokat az ostrom után felállítandó hősi emlékoszlopon hiba nélkül tudják majd feltüntetni.¹⁰⁸

Ezzel szemben Karabélyos februárban már nem gondolt a hősi jövőre, hanem saját túléléséért küzdött: a Vár egyik óvóhelyére húzódott be. Egyrészt tanúkat próbált szerezni embermentő tevékenységének bizonyítására, másrészt papírokat saját betegségéről. Úgy gondolta, hogy így nem kell részt vennie a kitörésben.¹⁰⁹

Az NSZK Budapesten kívül

A Budapestről történt kitelepülést követően a minisztériumokat és azok osztályait különböző vidéki városokban helyezték el. A Belügyminisztérium VII. osztálya Sárváron rendezkedett be. Az NSZK nyomozóinak többségét Győr, Kapuvár (itt két tiszt és 30 nyomozó rendezkedett be Szombathelyi Lajos csendőrzászlós parancsnoksága alatt), Sopron és a Szombathelytől öt kilométerre található Vép környékére telepítették ki. Első három településre a közeleti és politikai osztály, míg utóbbira a katonai alosztály települt. A Számonkérők kirendeltségeket állítottak fel

¹⁰⁵ REKTOR Béla: i. m. 282. – Szilárdy 1944-ben a debreceni VI. csendőrkerület parancsnoka volt. Az ostrom után szovjet fogságba esett. A Szovjetunió azonban kiadta Magyarországnak, ahol háborús és népellenes bűnök miatt Debrecenben kivégezték.

¹⁰⁶ Vö. PÁLFALVI Nándor: *Esküszöm, hogy hű leszek. (Vitéz Kiss László élettörténete.)* Hálózat KFT., Budapest, 1990.

¹⁰⁷ A kitörők közül csupán 11 magyar érte el a német vonalakat. Közülük mindössze egy volt csendőr, Komár Andor hadnagy, akiről nem tudni, melyik csendőralakulatnál teljesített szolgálatot. (REKTOR Béla: i. m. 285.)

¹⁰⁸ ÁBTL V-145705/1. 322.

¹⁰⁹ ÁBTL V-145705. Karabélyos Imre vallomása.

Csornán, Győrben, Nagykanizsán, Sárváron, Sopronban, Veszprémben és rövid ideig a visszafoglalt Székesfehérváron és Tatán is.¹¹⁰

A katonai alosztály személyi állományának kimutatásához hasonló adatsorral a győri különítményről rendelkezünk. Ennek felvételi dátuma 1945. január 7. Az alakulat ekkor már nem tölthetett be különösebb szerepet, hiszen parancsnoka mindössze tiszthelyettes, az alhadnagyi rangú Bárány István volt.¹¹¹ A győri kirendeltség parancsnoka 1944. decemberében még Binder Gusztáv, de ő februárban áttelepült Sopronba.¹¹² Báró Strahlendorf Gyula vallomása szerint 1945 februárjában a NSZK megyei parancsnoka Weinoffer Jenő volt, de a zsidók kivégzésére Demeter csendőrfőhadnagy adta ki a parancsot. A győri különítmény tevékenysége is katonaszökevények, baloldaliak és bujkáló zsidók felkutatásában merült ki. Hivatalos iratokban az „elintézve” szóval jelölték, ha kivégzés történt.¹¹³

Az NSZK 1945 januárjában előbb a péti gyártelepen, majd Tatán állított fel szolgálati helyet. Embereinek azt a feladatot adta, hogy vizsgálják ki a szovjet, illetve az új kommunista hatóságokkal együttműködő személyek ügyeit. Az egység parancsnoka Botond István csendőrszázados, helyettese Kozma István volt.¹¹⁴ További feladatuk szerint biztosítaniuk kellett még a frontvonal mögötti Budapestet, vagyis felderíteni és elfogni mindenkit, aki nem hitt a végső győzelemben vagy Budapest felmentésében.

Láday vallomása szerint a Dunántúlon már nem került sor nagy szabású nyomozásokra, csupán „preventív intézkedéseket” foganatosítottak.¹¹⁵ Bujkáló zsidókat, katonaszökevényeket, vélt vagy valós kommunistákat igyekeztek felderíteni. A gyanú a Számonkérők szemében egyenlő volt a bűnösséggel. Így a letartóztatottak esetében a legtöbbször már nem folytattak semmilyen eljárást, helyben kivégezték őket. A kivégzések egy része nyilvánosan, elrettentés gyanánt történt. Kőrmenden három Jehova Tanújával végeztek a Számonkérők. A 22 éves Zsondor János, a 23 éves Szabó Bertalan és a 34 éves Hőnisch Antal „bűne” annyi volt, hogy hitüknek megfelelően megtagadták a katonai szolgálatot.¹¹⁶ Sárváron hasonló okból végezték ki a 20 éves Deli Lajost. Tetemét egy napig

¹¹⁰ MOL K-164. 15. és 31.

¹¹¹ MOL K-164. NSZSZ 16–21.

¹¹² ÁBTL V-145975. Major János vallomása 1959. május 4-én.

¹¹³ Az egyik kivégzést túlélő áldozat vallomása. ÁBTL V-38964. 7.

¹¹⁴ SZITA Szabolcs: I. m. 190.

¹¹⁵ ÁBTL V-130792. 15.

¹¹⁶ *Jehova Tanúi évkönyve, 1996.* New York, 1996. 94.

a főtéren felállított akasztófán hagyták a csendőrök.¹¹⁷ Nyilvános kivégzések történtek még Balatonalmádiban, Keszthelyen, Kisbéren, Nagykánizsán, Siófokon, Szentivánfán, Székesfehérváron, Tapolcán, Veszprémben. A Számonkérők által a Dunántúlon kivégzettek pontos számát csak becsülni lehet, de biztosan eléri a százas nagyságrendet.¹¹⁸

Az NSZK budapesti foglyait december elején átvitték Sopronkőhidára, ahol ekkor már Bajcsy-Zsilinszky is raboskodott.¹¹⁹ A fogolyszállítmányból kiválogatták a katonatiszteket. A nyilasok által bűnösnek vélt tiszteket – Hardy Kálmánt, Veress Lajost, Utassy Lorántot és Kuthy Lászlót – februárban a VKF Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes¹²⁰ elnöklete alatt összeült 3. sz. különbírósága elé állították. Az eljárásban rész vett a már említett Dominich Vilmos hadbíró őrnagyon kívül Justhy Emil vezérezredes, Janky hadbíró főhadnagy (más forrásokban százados) és egy név szerint nem ismert német megfigyelő. A tárgyalások állandó résztvevője volt még Hajnácskőy László csendőrezredes is.¹²¹ A tanúk között találjuk Ottó Wöhler vezérezredest és több, a nyilas hatalomátvételben kulcsszerepet játszó tisztet is, például Nádas Lajos vezérkari ezredest.¹²² Utassyt és Kuthyt felmentették; Veress 15 évre, míg Hardyt halálra ítélték. Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt, csak tiltakozni lehetett.¹²³ Ez időnyerést jelentett, ami a hadi helyzet változása miatt fontos volt.¹²⁴

¹¹⁷ Vas Megyei Levéltár, Sárvár Nagyközség iratai 1945–1946. Sárvári halotti anyakönyv 1945. 66. sz.

¹¹⁸ ÁBTL V-65495.; *Győri Munkás*, 1946. február 28., március 6.

¹¹⁹ KÁROLYFALVI József: *A református táborkok. Nagybacsoni-Nagy Vilmos katonai-politikai pályája*. Emmaus Kiadó, Kecskemét, 1995. 105. – A sopronkőhidai börtönben ekkor már 62 ügynevezett védőőrizet volt, akiktől elkülönítve, a börtönkórház egyik kórtermében tartották fogva a bíróság elé állított tiszteket. A listát közli: ALMÁSY Pál: i. m. 291–294.

¹²⁰ Kisbarnaki Farkasnak a nyilas hatalomátvételben és Sopronkőhidán játszott szerepe kétséges. Levelai egy része azt sugallja, hogy csak sódródott az eseményekkel, és csupán azért csatlakozott Szálasihoz október 16-án, hogy a Gestapo le ne tartóztassa. Sopronkőhidán valójában ő mentette meg a magyar tiszteket. A háború után a Foncarville-ben felállított táborkoki fogolytáborban Vattay Antal kérdőre vonta ugyan 1944-es viselkedése miatt, de ezzel nem sokat ért el. Kisbarnaki nem tért haza Magyarországra (szemben Vattayval), hanem a Német Szövetségi Köztársaságban telepedett le. A nyugatnémet kormánytól kapott nyugdíja biztos megélhetést biztosított, így szabadon és az egész világra kiterjedően szervezte a magyar katonai emigrációt, ami azonban már 1946–47-ben több, egymással is harcban álló csoportra szakadt. (ÁBTL K-1709/2. 181.; K-1709/3. 219.)

¹²¹ ÁBTL K-1709/2. 140., 145.; V-146147. 70. Hajnácskőy a kihallgatása során azt állította, hogy az NSZK-tól való félelmében vett részt az eljárásokban, illetve ezért nem emelt kifogást.

¹²² ÁBTL K-1709/2. 165.

¹²³ KÁDÁR Gyula: i. m. 775.; BOKOR Péter: i. m. 270.

¹²⁴ Uo.

4. táblázat. A sopronkőhidai börtönben kivégzettek 1944 decembere és 1945 márciusa között

Kivégzés dátuma	Név
December 21.	Deutsch József
December 24.	Pataky István, Pesti Barnabás, Kreutz Róbert, Bajcsy-Zsilinszky Endre
Január 9.	Fisch Emil, Topa János
Január 15.	Kádár-Klein Elek
Január 21.	herceg Odescalchi Miklós
Február 16.	Németh László János, Stelcer Lajos

Sopronkőhidát március végén kiürítették a németek és magyar szövetségeseik. Eddig az időpontig 11 kivégzést hajtottak végre a sopronkőhidai börtönben (4. táblázat).

A Számonkérők egyik utolsó akciója Horváth Béla ezredes és báró Vécsy Egon alezredes letartóztatása volt. A két tiszt a honvédelmi minisztériumban dolgozott, amely 1945 januárjában a kőszegi katonai reáliskolában székelt. A két tiszt nem rejtette véka alá véleményét a háború kimenetelét illetően, mire Orendy utasítására letartóztatták őket. A vád katonai szervezkedés, amelyet az ügyész a második kihallgatás után kénytelen volt ejteni.

1944 végén, 1945 elején a hadi helyzet egyre rosszabbra fordult a németek és magyar szövetségeseik szempontjából. Március végére az ország elhagyása, „a Birodalomba való kitelepülés” volt a legfontosabb a nyilasok és a velük együttműködők életében. Azokat, akik nem óhajtották elhagyni Magyarországot, a Számonkérőknek kellett „jobb belátásra” bírniuk.¹²⁵

A kiürítés után a börtönben őrzött rabokat gyalogmenetben, erős csendőri kísérettel hajtották az egyre zsugorodó birodalom belsejébe. Aki szökést kísérelt meg, azt helyben agyonlőtték. Ez lett a sorsa Farakas Imre tartalékos zászlósnak és Gombocz Zoltán kereskedőnek.¹²⁶

1945 márciusában Németországba hurcolták a mintegy 54 katonatisztból álló sopronkőhidai csoportot is. Az őrizetéseket kísérő csendőrök – körülbelül 20 fő – Barcsay Árpád csendőralezredes parancsnoksága alatt álltak, de a kísérők között voltak nyilas pártszolgálatosok is.

¹²⁵ ÁBTL V-47834. 15.

¹²⁶ Bokor Péter: i. m. 270.; Almásy Pál: i. m. 289.

Ők, amikor a helyzet Ausztriában veszélyessé vált, egyszerűen megszöktek. Először a mauthauseni táborba akarták vinni a foglyokat, de a táborparancsnok nem akarta befogadni a magyar tiszteket, mivel erre nem volt külön parancsa. Kismarton–Ebenfurthon át Passauba, majd onnan a bajorországi Pfaffkirchen faluba hurcolták az őrizeteseket; innen a Gschaid nevű település iskolájában berendezett internálótáborba kellett vonulniuk. A front változása miatt azonban innen is távoztak. Az eredeti elképzelés szerint Salzburg környékére kellett volna menetelniük, de csak Simbach faluig jutottak.

Ekkor vita támadt a foglyok sorsáról. A honvédelmi minisztérium magának kérte a foglyok őrzési jogát, mivel katonák. Vajna – látva az általános helyzetet 1945 áprilisában – hajlott arra, hogy engedjék el az összes katonai és polgári foglyot. Barcsay azonban közölte vele, hogy ebben a kérdésben a belügyminiszternek nincs joga intézkedni. Először arra készült, hogy a foglyokat átadja a német szerveknek, amelyek aztán rövid úton megszabadulnak tőlük, vagyis kivégzik őket. Végül úgy döntött, hogy felettesével, Ládayval tárgyalja meg az ügyet. Barcsay gondolatmenetének némiképpen ellentmond, hogy Láday felettese az a Vajna Gábor belügyminiszter volt, akinek az utasítását nem akarta teljesíteni...

Ezután tovább kellett menetelniük, és ideiglenesen egy falusi iskolában rendezték be Barcsayék a „hungarista koncentrációs tábor” (más források szerint „Hungarista internáló tábor”). Pár nappal az amerikai csapatok érkezése előtt magyar katonák rohanták meg a szálláshelyül kijelölt pajtát, és kiszabadították a csoportot. „A legszélsőségesebb nyilas vezérekariak, géppisztollyal, bilgericsizmában... és ölelgettek... – Édes Pistám! Borzaszt, hogy mennyit szenvedtetek, de hát nem tűrjük! Láthatjátok: mi kiszabadítunk benneteket!” – emlékezett Szent-Miklós István.¹²⁷ Kádár Gyula ugyanezt így idézte fel: „Géppisztollyal és revolverrel felfegyverkezetten ugrik valaki a nyakamba: – Édes, édes Gyulám, csakhogy te is megvagy! – Az örvendező Bán (Fiebert) Mihály vezérkari ezredes volt, a legvéresebb szájú nyilasok egyike, akivel kölcsönösen évek óta utáltuk egymást, és még beszélő viszonyban sem voltunk.”¹²⁸

Maguk a Számonkérők 1945. március 29-én, Bozsok községnél, az Irottkő lábánál hagyták el Magyarországot. Lelkesedésük nem lankadt a kitelepülés után sem, bár tevékenységük minimálissá vált. Az állandó menekülés miatt sehol sem volt idejük tartósan berendezkedni. Orendy és Vajna az utolsó megbeszélést 1945. május 2-án tartotta. Ennek két

¹²⁷ BOKOR Péter: i. m. 332–333.

¹²⁸ KÁDÁR Gyula: i. m. II. k. 790.

témája volt. Egyrészt Orendy jelentése egy 1945. áprilisi, Szálasi-ellenes legitimista szervezkedésről Linz környékén, másrészt egyeztettek a Bajországba történő (további) kitelepülésről. A Nemzeti Számonkérő Különítményt végül május első napjaiban a bajorországi Harback faluban oszlatták fel hivatalosan.¹²⁹

*

A háború utáni népbírószági eljárásokban az egykori csendőröknek számot kellett adniuk szinte teljes életükről. Azok, akik vezető szerepet töltek be a csendőrségnél az 1930-as évek közepétől, nem számíthattak könnyű tárgyalásra. A deportálásokban való közreműködés, baloldaliak és kommunisták üldözése, a kiugrás megakadályozása, illetve a nyilasokkal való együttműködés szinte biztosan halálos ítéletet jelentett. Így nem kerülhettek el sorsukat a Számonkérők vezetői sem. Az országot 1945-ben elhagyók felderítésére az amerikai hadsereg külön egységet állított fel a magyar származású Himler Márton vezetésével. Himler legnagyobb segítsége a magyar háborús bűnösök felderítésében nem más volt, mint Sombor-Schweinitzer József és egykori detektívjei.¹³⁰

Az 1945–1948 között lezajlott népbírószági perekben ugyanakkor nem mindenkit ítétek, ítéltettek el. Az egykori bűnösök közül azok, akik 1944–45-ben elhagyták az országot, és a magyar állam nem kérte kiadásukat, nem tértek vissza. A Magyarországon letartóztatott gyanúsítottak esetében is volt rá példa, hogy az illetőt a háború után nem vonták felelősségre valamennyi elkövetett tetteért. Sokukat 1958-ban vették elő, mintegy annak alátámasztásául, hogy az 1956-os forradalom valójában horthysta–nyilas puccs volt.

Sipos István csendőrtörzsőrmestert 1949-ben a Népbírószágok Országos Tanács öt év kényszermunkára, állás- és nyugdíjvesztésre, teljes vagyonelkobzásra és politikai jogainak 10 évi felfüggesztésére ítélte, mivel Számonkérő volt. A Radó-féle csoport tagjaként részt vett Tartsay elfogásában is, majd 1944 decemberében Budinszky testőreként teljesített szolgálatot. Az egykori csendőrtiszthelyettes 1959-ben újból bíróság elé állították. Ekkor a délvidéken lezajlott úgynevezett partizánva-

¹²⁹ REKTOR Béla: i. m. 287.

¹³⁰ Önmagában is furcsa helyzet lehetett, hogy egykori magyar detektívek vesznek őrizetbe egykori magyar csendőröket, olyanokat, akikkel pár éve talán még közösen vettek részt akciókban. Sombor-Schweinitzer és emberei közreműködése az amerikaiak munkájában még pontosan nem feltárt. A rendőrség Politikai Osztálya által felvett vallomásokból azonban egyértelműen kiderül az egykori detektívek szerepe. (ÁBTL V-145975. Binder Gusztáv vallomása 1959. október 15-én. Vallomásában Czobor és Szabados detektíveket említi.)

dászatok és razziák során történekről kellett számot adnia. Pedig már 1945-ben és 1949-ben is tudni lehetett, hogy Sipost 1944 novemberében mely csendőralakulattól vezényelték Radóhoz.¹³¹

Az 1960-as–1970-es években a belügyminisztérium illetékes főcsoportfőnöksége rendszeresen készített összesítéseket arról, hogy az egyes megyékben – településekre lebontva – pontosan hány egykori detektív, csendőr, volksbundista, SS-katona, nyilas párttag, illetve pártszolgálatos él. Ezek az összesítők az adott személy adatain kívül rövid összefoglalót is tartalmaznak a megfigyeltről. Egy csendőr esetében például arról, hogy mikor mely egységnél szolgált. Így tudni lehet, hogy akkor alig kéttucatnyi egykori Számonkérő élt Magyarországon.¹³²

Ugyanakkor sporadikus információkból arról értesülhetünk, hogy az egymással kutya-macska barátságban lévő csendőr és nyilas emigráció saját körein belül tovább élte az 1944–1945-ös magyar viszonyokat, vagyis ennek megfelelően továbbra is működött a Nemzeti Számonkérő Szék.¹³³

¹³¹ ÁBTL V-145971. 222–224.

¹³² ÁBTL A-969/1–8.

¹³³ Lásd LEBOVITS Imre: Almásy Tibor 1913–2005. *Új Élet*, 2005. március 15. 2. Az embermentő Almásy Tibor volt magyar királyi főhadnagyot 1988-ban a Kanadában (Montrealban és Torontóban székelő) Számonkérő Szék Büntető Bírósága dr. Dénes József hadbíró százados vezetésével kötél általi halálra ítélte. A végzést Almásy kezébe adták, átvételi elismervény ellenében.